

De pedagogische civil society in praktijk: Een studie naar de effecten van de activiteiten binnen het programma Allemaal Opvoeders

Marije Kesselring (Universiteit Utrecht), Micha de Winter (Universiteit Utrecht), Tom van Yperen (Rijksuniversiteit Groningen) en Bob Horjus (Universiteit Utrecht)

URN:NBN:NL:UI:10-1-116876

Samenvatting

Het doel van deze studie was om inzicht te verkrijgen in de resultaten van de activiteiten binnen het programma *Allemaal Opvoeders*. In dit programma hebben elf pilotgemeenten – in lijn met de transities in het sociale domein – verkend hoe de actieve rol van de civil society bij het grootbrengen van jeugdigen bevorderd kan worden. Kenmerkend hierbij was de bottom-up werkwijze: aan de professionals uit de pilotgemeenten is gevraagd zelf activiteiten in deze richting te ontwikkelen en uit te voeren. Zonder definitieve oordelen te kunnen geven over de effectiviteit, laat deze studie zien dat activiteiten gericht op het versterken van het contact tussen (mede)opvoeders, informele steun bij het opgroeien en opvoeden kunnen faciliteren. Met oog op de transformatie van het jeugdstelsel, kunnen gemeenten en professionals de inzichten uit deze studie gebruiken om handen en voeten te geven aan het versterken van de pedagogische civil society.

Inleiding

In het huidige Nederlandse jeugd- en gezinsbeleid vinden grote veranderingen plaats. Vanaf begin 2015 hebben gemeenten de verantwoordelijkheid voor de hulp aan jeugdigen en hun opvoeders. Deze decentralisatie gaat niet alleen gepaard met een wijziging van wetten en een verschuiving in bestuurlijke en

■ Correspondentieadres: m.c.kesselring@uu.nl

financiële verhoudingen, maar ook met een parallel proces van inhoudelijke vernieuwing. In dit proces van transformatie wordt een aantal doelen onderscheiden. Een eerste doel is dat in het nieuwe stelsel meer nadruk moet komen op preventie en op de eigen mogelijkheden van gezinnen en hun sociale netwerk. Een tweede doel is 'demedicalisering' waarbij het onnodig problematiseren en etiketteren van opvoedvragen moet worden voorkomen (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2014; Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, 2012). In aanloop naar de veranderingen zijn de afgelopen jaren op landelijk, regionaal en lokaal niveau verschillende initiatieven ontplooid waarin de transformatiedoelen geoperationaliseerd worden. Een voorbeeld is het programma *Allemaal Opvoeders*¹ (AOp), waarin elf gemeenten tussen 2009 en 2011 activiteiten georganiseerd hebben om de betrokkenheid van de civil society – zoals familieleden, burens, leerkrachten en sportcoaches – bij het opgroeien en opvoeden van kinderen en jongeren te bevorderen. Dit vanuit de gedachte dat de betrokkenheid van medeopvoeders een positieve invloed heeft op het functioneren van gezinnen en een onnodig beroep op gespecialiseerde zorg kan voorkomen. Deze paper presenteert, voortbouwend op de eerder gepubliceerde programmatheorie (Kesselring, De Winter, Horjus, & Van Yperen, 2013), de resultaten van een evaluatiestudie naar de activiteiten binnen AOp.

De gedachte achter Allemaal Opvoeders

Naast aandacht voor de signalering van risico's en de behandeling van problemen, lijkt er in onderzoek, beleid en praktijk steeds meer aandacht voor de positieve ontwikkeling en het welbevinden van jeugdigen (Ince, Van Yperen, & Valkestijn, 2013). Uit diverse studies blijkt dat andere volwassenen dan de eigen ouders hier als medeopvoeders een belangrijke rol in kunnen spelen. Zo heeft Werner (1993) met een longitudinale studie aangetoond dat ondersteunende relaties met medeopvoeders bijdragen aan de veerkracht van jeugdigen en aan het voorkomen van problemen op volwassen leeftijd. Ook voor ouders lijkt de betrokkenheid van medeopvoeders waardevol. Uit onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat ouders die terug kunnen vallen op hun sociale netwerk, minder stress ervaren bij het opvoeden van hun kinderen (Garbarino & Sherman, 1980). Ook lijken deze ouders vaker een autoritatieve opvoedingsstijl te hanteren waarin het stellen van grenzen gecombineerd wordt met het geven van warmte (Marshall, Noonan, McCartney, Marx, & Keefe, 2001).

Wanneer ouders en medeopvoeders zich gezamenlijk inzetten voor het grootbrengen van jeugdigen, spreken we van de "pedagogische civil society". Deze term werd in 2008 door De Winter geïntroduceerd (p. 160) en lijkt inmiddels gemeengoed geworden. In beleidsstukken en praktijkinitiatieven wordt de term vaak gebruikt wanneer het gaat om het belang van sociale opvoedingsnetwerken. De pedagogische civil society is ook het theoretische concept waarop de activiteiten binnen AOp gestoeld zijn en wordt door ons omschreven als: *de bereidheid van burgers om met elkaar in de eigen sociale netwerken en het publieke domein*

verantwoordelijkheden rond het opgroeien en opvoeden van jeugdigen te delen in de vorm van informele wederzijdse steun en informele sociale controle (Kesselring et al., 2013).

Vormgeving van de gedachte achter Allemaal Opvoeders

Het hoofddoel van AIOp was om de pedagogische civil society te versterken. Hiertoe hebben elf pilotgemeenten activiteiten georganiseerd om (mede)opvoeders met elkaar en elkaars kinderen in contact te brengen. Bij de start van het programma AIOp in 2009, bestonden op het terrein van de pedagogische civil society nog weinig interventies. Kenmerkend voor AIOp was de bottom-up werkwijze: aan de pilotgemeenten is gevraagd om het hoofddoel van het programma – het versterken van de pedagogische civil society – te operationaliseren in activiteiten. Zo ontstond een proeftuin met veel ruimte voor diversiteit.

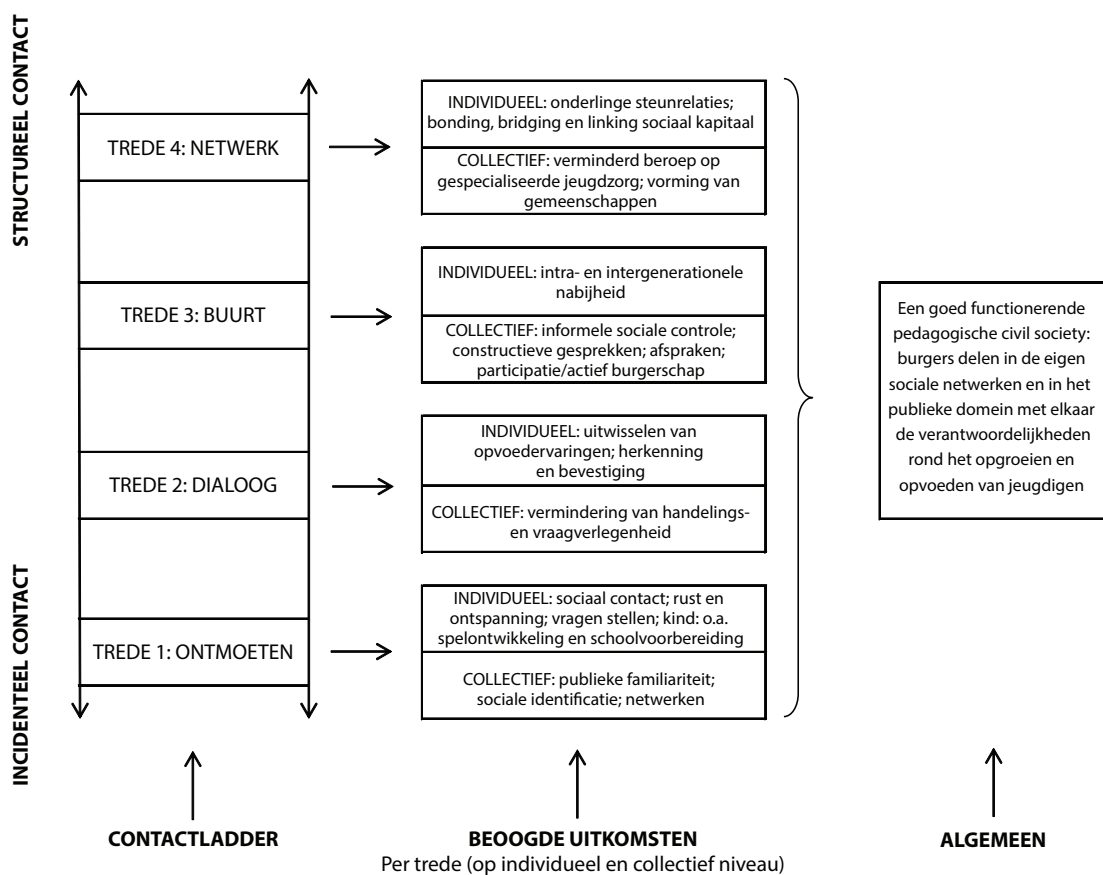
Parallel aan de uitvoering van de activiteiten is door de onderzoekers een programmatheorie voor AIOp ontwikkeld waarin de verwachte werkzame mechanismen en de beoogde uitkomsten van de programma-activiteiten uitgewerkt zijn (Kesselring et al., 2013). In de programmatheorie is een contactladder geïntroduceerd (Snel & Boonstra, 2005). Deze contactladder bestaat uit vier opeenvolgende treden van incidenteel naar meer structureel contact tussen (mede)opvoeders – ontmoeten, dialoog, buurtklimaat en netwerkvorming – en maakt het mogelijk de programma-activiteiten te categoriseren op basis van hun verwachte werkzame mechanismen. Activiteiten waarvan de verwachting was dat ze laagdrempelige ontmoetingen tussen (mede)opvoeders konden bevorderen, zijn gecategoriseerd als ontmoetingsactiviteiten (categorie 1). Activiteiten die naar verwachting de verbale dialoog over opvoeden konden stimuleren, zijn gecategoriseerd als dialoogactiviteiten (categorie 2). Activiteiten die naar verwachting een positieve invloed konden hebben op het pedagogisch buurtklimaat, zijn gecategoriseerd als buurtactiviteiten (categorie 3). Activiteiten, tot slot, waarvan de verwachting was dat ze de vorming van ondersteunende netwerken konden bevorderen, zijn gecategoriseerd als netwerkactiviteiten (categorie 4). In Figuur 1 wordt de contactladder schematisch weergegeven.

Focus van deze studie

Doordat de programma-activiteiten binnen AIOp niet vaststonden, kan deze studie niet beschouwd worden als een klassiek evaluatie-onderzoek. De studie vertrekt vanuit een bottom-up benadering waarbij de pilotgemeentent met eigen activiteiten vormgegeven hebben aan de gedachte achter AIOp. Om inzicht te verkrijgen in de resultaten van de programma-activiteiten, stonden in deze studie twee onderzoeksvragen centraal:

1. Met welke activiteiten hebben de pilotgemeenten vormgegeven aan de gedachte achter *Allemaal Opvoeders* en wat waren de operationele doelen van deze activiteiten?
2. In hoeverre zijn deze doelen gerealiseerd?

Om indicaties te kunnen geven van de effecten van de activiteiten, zijn doelrealisatiemetingen afgenomen bij de (mede)opvoeders die aan de activiteiten deelnamen. Ondanks dat de doelrealisatiegegevens uit deze studie geen uitsluitend zullen geven over de effectiviteit van de activiteiten binnen AIOp, kunnen ze daar wel indicaties over geven. Op basis daarvan kunnen we aanbevelingen formuleren die gemeenten en professionals handvatten bieden voor het versterken van de pedagogische civil society. Ook geven de doelrealisatiegegevens mogelijk aanleiding tot aanpassingen in de onderliggende programmatheorie. Daarmee kunnen de inzichten uit deze evaluatiestudie bijdragen aan een nadere onderbouwing van de pedagogische civil society als contextuele benadering van opgroeien en opvoeden en de basis leggen voor verdergaand effectonderzoek (Van Yperen & Veerman, 2008).

Figuur 1. Schematische weergave van de contactladder uit de programmatheorie van Allemaal Opvoeders.

Methoden

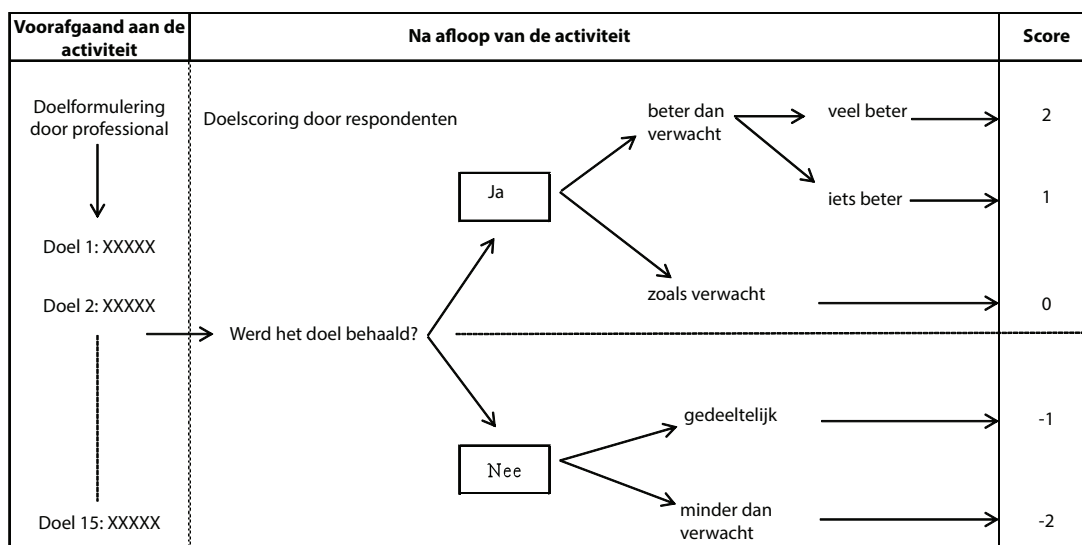
Onderzoeksgroep en procedure

De onderzoeksgroep van deze studie werd gevormd door de (mede)opvoeders die deelgenomen hebben aan een activiteit binnen een van de elf pilotgemeenten. Alle (mede)opvoeders die aanwezig waren op het moment dat de onderzoekers de activiteit bezochten, hebben een doelrealisatiemeting ingevuld en waren daarmee respondent aan deze studie. De achtergrondkenmerken van de respondenten verschilden per activiteit. Hierdoor is de onderzoeksgroep vrij divers. De respondenten waren zowel mannen als vrouwen en zowel ouders als mensen zonder kinderen. Onder de respondenten die kinderen hadden waren ouders van baby's maar ook van pubers. Ook waren zowel autochtone als allochtone (mede)opvoeders in de onderzoeksgroep vertegenwoordigd. In Bijlage A (laatste kolom) is per activiteit aangegeven wat de achtergrondkenmerken van de respondenten waren.

Voordat de onderzoekers de activiteiten bezochten om doelrealisatiemetingen af te nemen, is telefonisch of face-to-face contact geweest met de bij de activiteiten betrokken professionals. Tijdens die gesprekken hebben de onderzoekers aan de professionals gevraagd de operationele doelen te benoemen die zij met de activiteiten hoopten te realiseren. Voor elke activiteit hebben de onderzoekers op basis van die doelen een doelrealisatiemeting opgesteld.

Meetinstrument

In deze studie is bij alle programma-activiteiten een doelrealisatiemeting afgenomen. De doelrealisatiemeting voor elke activiteit is opgesteld op basis van de operationele doelen die de betrokken professional vooraf geformuleerd had, met een minimum van twee en een maximum van vijftien doelen per activiteit. Op de dag van het bezoek van de onderzoeker aan de activiteit, zijn deze doelen door de aanwezige (mede)opvoeders gescoord met behulp van de methode van *Goal Attainment Scaling (GAS)*, oorspronkelijk ontwikkeld door Kiresuk en Sherman (1968). Deze methode maakt kwantificering van de realisatie van de doelen mogelijk die een stapje verder gaat dan simpelweg 'wel' of 'niet' behaald (Turner-Stokes, 2009). In de methode van GAS geven de respondenten bij elk doel aan in hoeverre dat voor hen persoonlijk behaald is. Hiervoor kunnen verschillende scoringschalen gebruikt worden. In deze studie werd gebruik gemaakt van een vijfpuntsschaal. Wanneer het betreffende doel werd behaald zoals verwacht, kende de respondent dit doel een 0-score toe. Wanneer het resultaat meer was dan verwacht, kende de respondent een score van +1 (iets meer) of +2 (veel meer) toe. Wanneer het resultaat op het betreffende doel juist minder was dan verwacht, kende de respondent een score van -1 (iets minder) of -2 (veel minder) toe. Figuur 2 toont een schematische weergave van de methode van GAS zoals gebruikt in deze studie.

Figuur 2. Schematische weergave van de methode van Goal Attainment Scaling zoals gebruikt in deze studie. Gebaseerd op Turner-Stokes (2009).

Data-analyse

De gemiddelde GAS-score per doel is verkregen door de individuele scores van de respondenten op het betreffende doel op te tellen. Een gemiddelde GAS-score van 0 of hoger duidt op doelrealisatie, terwijl een score lager dan 0 aangeeft dat een doel niet volledig behaald is. Om te bepalen of de gemiddelde GAS-scores significant verschilden van 0, zijn tweezijdige t-toetsen uitgevoerd.

Om een indicatie te geven van de opbrengsten van de afzonderlijke activiteiten binnen AOp, is per activiteit het percentage behaalde doelen berekend. Deze percentages zijn verkregen door binnen elke activiteit eerst per doel het percentage respondenten te berekenen dat het doel scoorde als ‘wel behaald’. Hiertoe zijn de scores op de vijfpuntsschaal gedichotomiseerd; alle -1 en -2 scores zijn opgeteld als ‘niet behaald’ en alle 0, +1 en +2 scores zijn opgeteld als ‘wel behaald’. Vervolgens zijn van alle doelen de percentages ‘wel behaald’ bij elkaar opgeteld en gemiddeld.

Resultaten

Vormgeving van de gedachte achter Allemaal Opvoeders

Activiteiten binnen Allemaal Opvoeders

De bottom-up werkwijze heeft erin geresulteerd dat verspreid over de elf pilotgemeenten in totaal 26 activiteiten zijn ontwikkeld en uitgevoerd. Alle activi-

teiten zijn op basis van hun verwachte werkzame mechanismen gecategoriseerd binnen een van de vier treden van de contactladder, resulterend in negen ontmoetings-, zes dialoog-, zeven buurt- en vier netwerkactiviteiten. Om een beeld te geven van de programma-activiteiten, beschrijven we hieronder per categorie één activiteit als voorbeeld. In Bijlage A is een samenvatting opgenomen van de belangrijkste kenmerken van alle 26 programma-activiteiten.

Een voorbeeld van een ontmoetingsactiviteit is de *huiskamer* in het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) in de wijk Vinkhuizen in Groningen. De huiskamer is elke werkdag een dagdeel open en wordt wekelijks door gemiddeld 25 (mede) opvoeders en hun kinderen bezocht. De huiskamer wordt gerund door gastvrouwen – bewoners uit de wijk – en de CJG consulent is op de achtergrond aanwezig om eventuele vragen te beantwoorden. Vanuit de huiskamer organiseren de (mede)opvoeders themaochtenden over opvoeden en gezamenlijke wandelingen. Ook wordt onderling kleding en speelgoed geruild. Een voorbeeld van een dialoogactiviteit zijn de *opvoedparty's* die in Maastricht bij (mede)opvoeders thuis georganiseerd worden. Vaak komt een (mede)opvoeder eerst met een specifieke opvoedvraag bij het CJG, bijvoorbeeld over lastig gedrag in de peuterleeftijd. De CJG consulent helpt de (mede)opvoeder vervolgens met de organisatie en inhoudelijke invulling van de party. De deelnemers aan de party kunnen bekenden van de (mede)opvoeder zijn, maar ook via-via meekomen. Tijdens de party, die gemiddeld vijf tot acht deelnemers heeft, worden ervaringen en tips uitgewisseld. Een voorbeeld van een buurtactiviteit is *Respect* in de gemeente Sittard-Geleen. In stadsdeel Born was sprake van ervaren overlast; jongeren die tot laat op straat hingen en hard met auto's door de wijk reden. Jongeren ervoeren op hun beurt weinig begrip van buurtbewoners. In 2010 besloot de gemeente niet langer repressieve maatregelen in te zetten maar te investeren in de pedagogische kwaliteit en de eigen kracht van de buurt. Daartoe is project Respect gestart, dat uit twee fasen bestond. In de eerste fase zijn twee buurtbijeenkomsten belegd waarin jongeren en volwassenen onder begeleiding van een neutrale gespreksleider met elkaar in gesprek zijn gegaan over hun beleving van de buurt. In die bijeenkomsten zijn afspraken gemaakt, zoals elkaar groeten op straat. In de tweede fase is een werkgroep gevormd van jongeren en volwassenen die gericht was op het bevorderen van positief intergenerationeel contact. Deze werkgroep heeft onder andere een speurtocht voor bewoners georganiseerd langs verschillende plekken en voorzieningen waar veel jongeren komen, zoals een 'hangplek' en het buurtcentrum. Een opbouwwerker heeft de werkgroep vanaf de zijlijn ondersteund. Respect is de enige activiteit binnen AOp waarin naast (mede)opvoeders ook jongeren – vanwege hun belangrijke aandeel bij de vormgeving en uitvoering van de activiteit – een doelrealisatiemeting ingevuld hebben. Een voorbeeld van een netwerkactiviteit, tot slot, is het *moedercomité* in de wijk Vlokhoven in Eindhoven. Het moedercomité komt wekelijks op dinsdagmiddag bij elkaar en bestaat uit een vaste groep van tien Marokkaanse (groot)moeders. Zij geven in grote mate zelf richting en inhoud aan de activiteit. Zo hebben de vrouwen een dialoogtraining gevolgd, meege-

daan aan een opvoeddebat en een buurtpicknick voor (mede)opvoeders en kinderen georganiseerd. Een welzijnswerker ondersteunt de groep.

Doelen van de activiteiten

Bij elke activiteit hebben de betrokken professionals de operationele doelstellingen geformuleerd die zij hoopten te bereiken. In Tabel 1 is te zien dat het gaat om een totaal van 32 doelen. Bij verschillende doelformulering met dezelfde inhoudelijke betekenis, zijn doelen samengenomen. Het doel 'Ik kan mijn verhaal kwijt' bijvoorbeeld (doel 4 in Tabel 1), is een samenstelling van wat professionals formuleerden als: '(Mede)opvoeders vinden hier een luisterend oor', '(Mede)opvoeders vinden (h)erkenning bij elkaar' en '(Mede)opvoeders kunnen hier hun verhaal kwijt'. De doelen zijn door de onderzoekers omgezet naar het ik-perspectief, zodat de (mede)opvoeders zich bij het invullen van de doelrealisatiemeting gemakkelijk in de doelen konden verplaatsen.

De plus- en mintekens in Tabel 1 geven van elk doel aan binnen welke categorie activiteiten – ontmoeten, dialoog, buurtklimaat, netwerkvorming – dit al dan niet een operationeel doel was. Op basis hiervan is Tabel 1 opgedeeld in drie delen. De doelen in deel A (doel 1 tot en met 9) werden bij een of meerdere activiteiten binnen alle vier de categorieën door professionals geformuleerd. De realisatie van deze doelen lijkt dus voor veel professionals belangrijk, ongeacht het type activiteit waarbij ze betrokken waren. Een voorbeeld is het doel 'Ik praat met andere (mede)opvoeders over mijn kinderen' (doel 1 in Tabel 1). Volgens de onderbouwing in onze programmatheorie zou dit doel passen binnen de categorie 'dialoog' (Kesselring et al., 2013). Echter, professionals die betrokken waren bij ontmoetings-, buurt- en netwerkactiviteiten lijken ook te hebben willen stimuleren dat (mede)opvoeders met elkaar in gesprek gingen over opvoeden. De doelen in deel A lijken de categorieën van de contactladder dus te overstijgen. We beschouwen deze doelen daarom als overkoepelende programmadoelen. De doelen in deel B (doel 10 tot en met 19) werden niet bij activiteiten binnen alle vier de categorieën geformuleerd, maar overlaptten wel twee of drie categorieën. De doelen in deel C (doel 20 tot en met 32), tot slot, waren uniek voor activiteiten binnen een bepaalde categorie. Uit Tabel 1 kan opgemaakt worden dat de professionals geen unieke doelen geformuleerd hebben voor categorie 4 (netwerkvorming).

In deze paragraaf is uiteengezet in welke activiteiten de professionals het hoofddoel van AIOp – het versterken van de pedagogische civil society – geoperationaliseerd hebben en welke doelen ze met deze activiteiten hoopten te bereiken (onderzoeksvraag 1). In de volgende paragraaf gaan we in op de mate waarin de doelen gerealiseerd zijn (onderzoeksvraag 2).

Resultaten doelrealisatiemetingen

In deze paragraaf zoomen we allereerst in op de doelrealisatiegegevens van de overkoepelde doelen (deel A in Tabel I). Van alle 32 doelen lijken deze doelen,

Tabel 1. Doelen van de activiteiten, zoals m.b.v. de methode van GAS voorgesteld aan de respondenten.

Doelen ↓	Categorieën*→	1	2	3	4
DEEL A					
1. Ik praat met andere (mede)opvoeders over mijn kinderen.		+	+	+	+
2. Ik leer andere (mede)opvoeders (beter) kennen.		+	+	+	+
3. Ik leer van de (opvoed)ervaringen van andere (mede)opvoeders.		+	+	+	+
4. Ik kan mijn verhaal kwijt.		+	+	+	+
5. Ik krijg opvoedtips van andere (mede)opvoeders.		+	+	+	+
6. Ik geef opvoedtips aan andere (mede)opvoeders.		+	+	+	+
7. De gesprekken zetten mij (meer) aan het denken over opvoeden.		+	+	+	+
8. Ik denk dat ik een beroep kan doen op de andere (mede)opvoeders.		+	+	+	+
9. Door deze activiteit neem ik vaker deel aan (opvoed)activiteiten.		+	+	+	+
DEEL B					
10. De deelnemers aan deze activiteit geven elkaar praktische steun bij het opvoeden.		+	+	-	+
11. De thema's die hier besproken worden, vergroten mijn kennis over opvoeden.		+	+	-	+
12. Ik bouw een band op met de andere (mede)opvoeders.		+	-	+	+
13. Door deelname aan deze activiteit weet ik waar ik terecht kan met opvoedvragen.		+	-	-	+
14. Mijn kinderen leren spelen met andere kinderen.		+	-	-	+
15. Ik krijg hier informatie over andere activiteiten voor mezelf en mijn kinderen.		-	+	+	-
16. Ik zie/spreek/ontmoet de (mede)opvoeders ook buiten deze activiteit.		-	+	+	-
17. Door deze activiteit ben ik me (meer) bewust van mijn rol als medeopvoeder.		-	+	+	-
18. Door deelname aan deze activiteit voel ik me (meer) betrokken bij de buurt.		-	-	+	+
19. Ik leer mezelf ontwikkelen.		-	-	+	+
DEEL C					
20. Ik blijf beter op de hoogte van wat mijn kind op school leert en doet.		+	-	-	-
21. Door deelname aan deze activiteit stap ik makkelijker op de leerkracht/directie af.		+	-	-	-
22. Door deelname aan deze activiteit voel ik me (meer) betrokken bij de school.		+	-	-	-
23. Praten over opvoeden wordt 'normaal'.		-	+	-	-
24. Ik krijg handvatten om meer greep te krijgen op de opvoeding.		-	+	-	-
25. Ik leer jeugdigen uit de buurt (beter) kennen.		-	-	+	-
26. Als vrijwilliger bij deze activiteit, heb ik een voorbeeldfunctie.		-	-	+	-
27. Mijn inzet stimuleert me om me vaker in te zetten voor activiteiten.		-	-	+	-
28. Door deze activiteit is wederzijds begrip tussen generaties toegenomen.		-	-	+	-
29. Door deze activiteit is er een groter draagvlak voor jeugd(voorzieningen).		-	-	+	-
30. Volwassenen en jeugdigen communiceren meer en op een positieve manier.		-	-	+	-
31. De buurt is voor alle generaties leefbaarder geworden.		-	-	+	-
32. Door deze activiteit neemt de (ervaren) overlast af.		-	-	+	-

*1 = ontmoeten; 2 = dialoog; 3 = buurtklimaat; 4 = netwerkvorming.

+ = doel werd *wel* geformuleerd bij 1 of meer activiteiten binnen de betreffende categorie.

- = doel werd *niet* geformuleerd bij 1 of meer activiteiten binnen de betreffende categorie.

vanwege de frequentie waarin ze door de professionals naar voren gebracht werden, in het bijzonder van belang bij het versterken van de pedagogische civil society. Vervolgens staan we stil bij het percentage behaalde doelen per activiteit om een indicatie te geven van de opbrengsten van de afzonderlijke programma-activiteiten.

Doelrealisatiegegevens van de overkoepelende doelen

Figuur 3 presenteert de gemiddelde GAS-scores op de overkoepelde doelen, ingedeeld per categorie van activiteiten. Een gemiddelde GAS-score van 0 of hoger duidt op doelrealisatie, terwijl een score lager dan 0 aangeeft dat een doel niet volledig behaald is. Om te bepalen of de gemiddelde GAS-scores significant verschilden van 0, zijn tweezijdige t-toetsen uitgevoerd. Significante scores zijn in Figuur 3 aangeduid met een * ($p < 0.001$) of een ° ($p < 0.05$). Een compleet overzicht van de resultaten van de t-toetsen is opgenomen in Bijlage B.

Categorie 1: Ontmoeten. Als we kijken naar het doelrealisatieprofiel van de ontmoetingsactiviteiten (Figuur 3 linksboven), valt op dat zeven van de negen doelen een positieve gemiddelde score behalen. Ontmoetingsactiviteiten lijken er vooral aan bij te dragen dat (mede)opvoeders met elkaar praten over opvoeden (doel 1), elkaar (beter) leren kennen (doel 2), leren van elkaars ervaringen (doel 3), hun verhaal bij elkaar kwijt kunnen (doel 4) en tips krijgen van de andere aanwezige (mede)opvoeders (doel 5). In mindere mate – wel een positieve score, maar niet significant – lijken ontmoetingsactiviteiten (mede)opvoeders ook aan het denken te zetten (doel 7) en ertoe te leiden dat (mede)opvoeders vaker deel nemen aan activiteiten (doel 9). Twee van de negen doelen lijken voor de meeste deelnemers aan ontmoetingsactiviteiten niet te zijn gerealiseerd. Doel 6 ‘Ik geef opvoedtips aan andere (mede)opvoeders’ en doel 8 ‘Ik denk dat ik een beroep kan doen op de andere (mede)opvoeders’ behalen beide een negatieve gemiddelde score.

Categorie 2: Dialoog. Als we kijken naar het doelrealisatieprofiel van de dialoogactiviteiten (Figuur 3 rechtsboven), valt op dat vijf van de negen doelen een positieve gemiddelde score behalen. Ook in deze categorie lijken de activiteiten er vooral aan bij te dragen dat (mede)opvoeders leren van elkaars ervaringen (doel 3) en hun verhaal bij elkaar kwijt kunnen (doel 4). In mindere mate – wel een positieve score, maar niet significant – lijken dialoogactiviteiten er aan bij te dragen dat (mede)opvoeders met elkaar praten over opvoeden (doel 1), tips krijgen (doel 5) en aan het denken gezet worden (doel 7). Net als bij de ontmoetingsactiviteiten, behalen doel 6 en 8 een negatieve gemiddelde score. Daarnaast lijken dialoogactiviteiten er ook niet toe bij te dragen dat (mede)opvoeders elkaar (beter) leren kennen (doel 2) en vaker deel nemen aan activiteiten (doel 9).

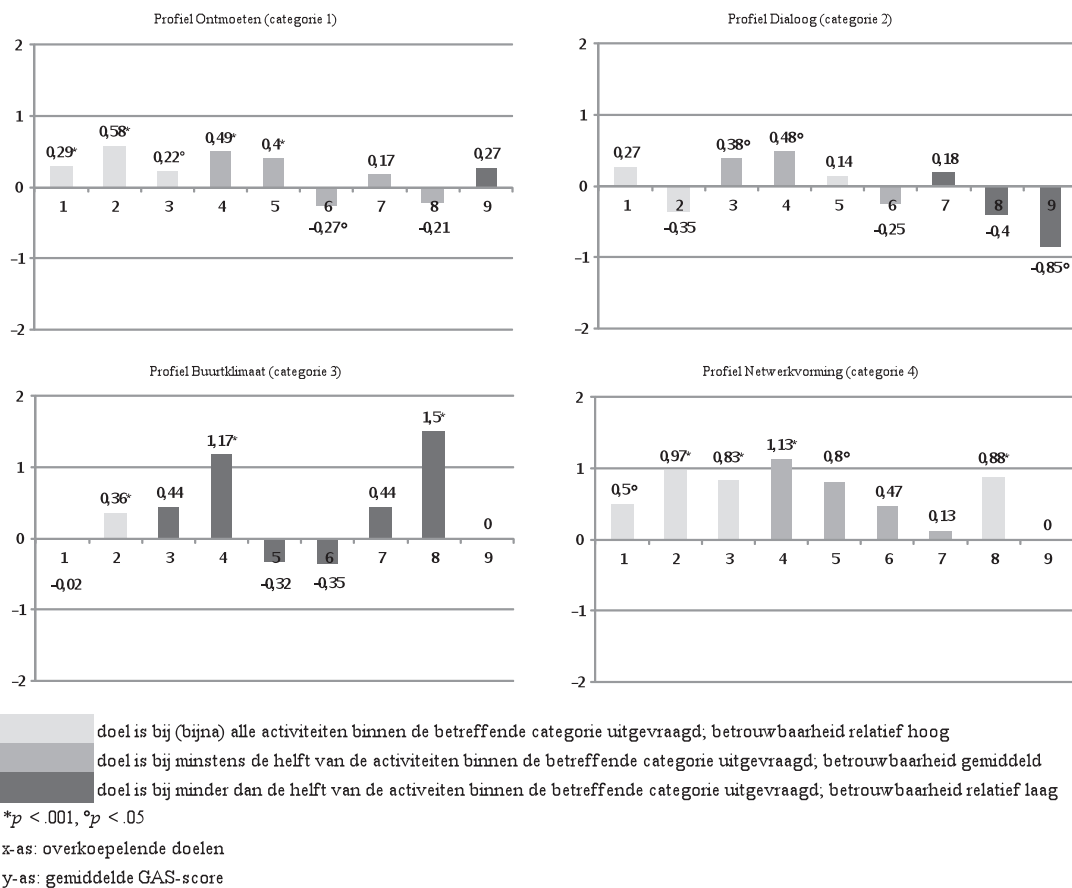
Categorie 3: Buurtklimaat. In de derde categorie, de buurtactiviteiten (Figuur 3 linksonder), behalen zes van de negen doelen een positieve gemiddelde score. Buurtactiviteiten lijken er vooral aan bij te dragen dat (mede)opvoeders elkaar (beter) leren kennen (doel 2), hun verhaal bij elkaar kwijt kunnen (doel 4) en vaker een beroep op elkaar doen (doel 8). In mindere mate – wel een positieve score, maar niet significant – lijken buurtactiviteiten er aan bij te dragen dat (mede)opvoeders leren van elkaars ervaringen (doel 3), aan het denken gezet worden (doel 7) en vaker deelnemen aan activiteiten (doel 9). Net als bij de ontmoetings- en dialoogactiviteiten lijken de deelnemers aan buurtactiviteiten geen tips te geven aan de andere aanwezigen (doel 6). De deelnemers aan buurtactiviteiten rapporteerden daarnaast dat ze geen tips krijgen (doel 5) en niet expliciet over opvoeden praten (doel 1).

Categorie 4: Netwerkvorming. Tot slot, als we kijken naar het doelrealisatieprofiel van de netwerkactiviteiten (Figuur 3 rechtsonder), behalen alle negen doelen een score van 0 of hoger. De deelnemers aan netwerkactiviteiten beoordeelden alle overkoepelende doelen dus als gerealiseerd. Bij zes van de negen doelen gaat het om een significant positieve score. De deelnemers aan netwerkactiviteiten lijken, gezien de positieve gemiddelde score, elkaar tips te geven (doel 6), aan het denken gezet te worden (doel 7) en vaker deel te nemen aan (opvoed) activiteiten (doel 9), maar deze scores zijn niet significant.

Interpretatie van de doelrealisatiegegevens van de overkoepelende doelen

Uit de doelrealisatiegegevens in Figuur 3 blijkt dat doel 3, 4 en 7 binnen alle vier de categorieën een positieve gemiddelde score behalen. Of (mede)opvoeders nu op incidentele of meer structurele basis bij elkaar komen, bij elk type contactactiviteiten lijken ze te leren van elkaars ervaringen (doel 3), hun verhaal kwijt te kunnen (doel 4) en aan het denken gezet te worden over opvoeden (doel 7). Contact tussen (mede)opvoeders lijkt dus bij te dragen aan (h)erkenning en reflectie op het eigen opvoedend handelen.

Doel 1 en 5 behalen binnen categorie 1, 2 en 4 een positieve gemiddelde score. De deelnemers aan ontmoetings-, dialoog- en netwerkactiviteiten rapporteerden dat ze met de andere aanwezigen in gesprek gaan over opvoeden (doel 1) en tips van hen krijgen (doel 5). De negatieve gemiddelde scores binnen categorie 3 duiden erop dat deze doelen voor de deelnemers aan buurtactiviteiten niet werden behaald. Een mogelijke verklaring zou kunnen liggen in de aard van de georganiseerde buurtactiviteiten. In vergelijking met de activiteiten binnen de andere categorieën waren buurtactiviteiten minder expliciet op opvoedingsondersteuning gericht. Desondanks lijken buurtactiviteiten indirect wel steun bij het opvoeden te bieden; respondenten gaven namelijk aan dat ze (mede)opvoeders uit de buurt (beter) leren kennen (doel 2), hun verhaal kwijt kunnen (doel 4) en het gevoel hebben dat ze een beroep op de andere (mede)opvoeders kunnen doen (doel 8).

Figuur 3. Gemiddelde GAS-scores op de overkoepelende doelen ingedeeld naar categorie.

Net als doel 1 en 5, behalen ook doel 2 en 9 binnen drie van de vier categorieën een positieve gemiddelde score. Ontmoetings-, buurt- en netwerkactiviteiten lijken bij te dragen aan het ontstaan van nieuwe- of het intensiveren van bestaande contacten (doel 2). Daarnaast lijkt deelname aan dit type activiteiten (mede)opvoeders te stimuleren vaker mee te doen aan (opvoed)activiteiten (doel 9). Bij dialoogactiviteiten lijken deze doelen niet te zijn behaald. Een mogelijk verklaring zou kunnen liggen in het uitblijven van herhaalde ontmoeting. De binnen AOp georganiseerde dialoogactiviteiten blijken namelijk vaak geen duurzaam karakter te hebben. Bij een opvoeddebat bijvoorbeeld, komt een groep (mede)opvoeders eenmalig samen om een bepaald opvoedthema met elkaar te bespreken. Wellicht biedt eenmalige ontmoeting onvoldoende basis voor het ontstaan of verdiepen van contacten alsook onvoldoende stimulans om vaker aan (opvoed)activiteiten deel te nemen.

Doel 8 behaalt binnen twee van de vier categorieën een positieve gemiddelde score. Deelnemers aan buurt- en netwerkactiviteiten rapporteerden dat ze denken dat ze een beroep kunnen doen op de andere (mede)opvoeders als dat nodig is. Dit resultaat kan erop duiden dat structureel contact voor de realisatie van dit doel een belangrijke voorwaarde is.

Uit de doelrealisatiegegevens in Figuur 3 blijkt tot slot dat het geven van tips (doel 6) alleen binnen netwerkactiviteiten (categorie 4) een positieve (maar niet significante, $p = .08$) score behaalt. Mogelijk geven (mede)opvoeders elkaar in een (meer) vertrouwde groep gemakkelijker tips. Echter, bij ontmoetings- en dialoogactiviteiten gaven de respondenten aan wel tips te *krijgen*. Het is heel goed denkbaar dat ze onderschatten dat ze zelf ook tips aan anderen *geven*. Bovendien gaven de respondenten binnen alle vier de categorieën aan dat ze leren van de ervaringen van de anderen aanwezige (mede)opvoeders (doel 3). Het uitwisselen van ervaringen zouden we kunnen beschouwen als een minder expliciete vorm van advies, waarbij (mede)opvoeders op een indirecte manier kennis aan elkaar overdragen.

Opbrengsten van de activiteiten

Om een indicatie te geven van de opbrengsten van de afzonderlijke activiteiten binnen AOp, wordt in Figuur 4 een overzicht gegeven van het percentage behaalde doelen per activiteit.

Op basis van het percentage behaalde doelen en de spreiding tussen de doelen, zijn de activiteiten onderverdeeld in: activiteiten met een relatief hoge opbrengst (lichtgrijs), activiteiten met een gemiddelde opbrengst (middengrijs) en activiteiten met een relatief lage opbrengst (donkergrijs). Voorbeelden van activiteiten met een relatief hoge opbrengst zijn de *keukentafel* (categorie 2, dialoog) en de *kindervakantieweek* (categorie 3, buurtklimaat). Bij beide activiteiten ligt het gemiddelde percentage doelen dat gerealiseerd wordt hoog – respectievelijk 90% en 96% – terwijl de spreiding tussen de doelen juist laag is, wat betekent dat alle doelen die de betrokken professional hoopte te behalen ook relatief positief werden beoordeeld door de deelnemende (mede)opvoeders.

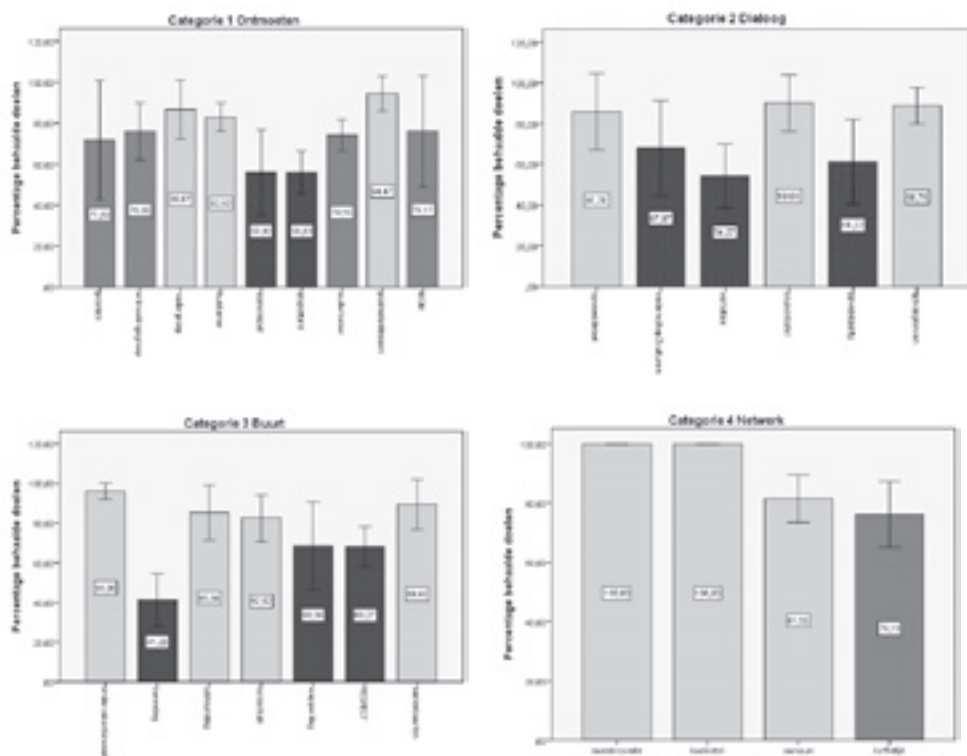
Voorbeelden van activiteiten met een gemiddelde opbrengst zijn de *ontmoetingsgroep* (categorie 1, ontmoeten) en *koffietijd* (categorie 4, netwerkvorming). Bij beide activiteiten ligt het percentage behaalde doelen op ongeveer 75% en zijn er uitschieters naar boven (100%) en naar beneden (20%), waardoor de spreiding tussen de doelen relatief hoog is. Bij de *ontmoetingsgroep* bijvoorbeeld werden 6 van de 15 doelen, waaronder het doel 'Ik kan mijn verhaal kwijt', door 100% van de respondenten als 'wel behaald' beoordeeld, terwijl het doel 'Ik geef opvoedtips aan andere (mede)opvoeders', maar door 20% van de respondenten als 'wel behaald' beoordeeld werd.

Voorbeelden van activiteiten met een relatief lage opbrengst tot slot, zijn *samenspel* (categorie 1, ontmoeten) en de *opvoedparty* (categorie 2, dialoog). Bij beide activiteiten ligt het gemiddelde percentage doelen dat gerealiseerd wordt relatief laag, respectievelijk 56% en 61%.

Interpretatie van de opbrengsten van de activiteiten

Van de 26 programma-activiteiten behaalt 50% (13 activiteiten) een relatief hoge opbrengst, 19% (5 activiteiten) behaalt een gemiddelde opbrengst en 31% (8 activiteiten) behaalt een relatief lage opbrengst. Bij de helft van de activiteiten zijn de doelen die de professionals vooraf gesteld hebben dus grotendeels behaald. Bij de andere helft van de activiteiten lijkt ruimte voor verbetering, omdat de doelen maar deels behaald zijn.

Uit Figuur 4 kan opgemaakt worden dat er binnen de afzonderlijke categorieën verschillen zijn in de opbrengsten van de activiteiten, maar ook tussen de categorieën zijn duidelijke verschillen. Van de netwerkactiviteiten (categorie 4) behaalt 75% een relatief hoge en 25% een gemiddelde opbrengst. Van de ontmoetingsactiviteiten (categorie 1) daarentegen behaalt slechts een derde

activiteit met relatief hoge opbrengst
 activiteit met gemiddelde opbrengst
 activiteit met relatief lage opbrengst

x-as: activiteiten

y-as: percentage behaalde doelen

Figuur 4. Percentage behaalde doelen per activiteit ingedeeld naar categorie.

van de activiteiten (33%) een hoge opbrengst. De meerderheid (44%) van de ontmoetingsactiviteiten behaalt een gemiddelde opbrengst, terwijl ruim een vijfde (22%) een lage opbrengst behaalt. Van de dialoogactiviteiten (categorie 2) behaalt de helft een hoge en de helft een lage opbrengst. Van de buurtactiviteiten (categorie 3) tot slot, behaalt bijna 60% een hoge en ruim 40% een lage opbrengst. We zouden hieruit de voorzichtige conclusie kunnen trekken dat activiteiten met een hogere contactintensiteit effectiever zijn voor het versterken van de pedagogische civil society.

Discussie

Het doel van deze studie was om inzicht te verkrijgen in de resultaten van de activiteiten binnen het programma Allemaal Opvoeders (AIOp). In dit programma hebben elf gemeenten – in lijn met de transities in het sociale domein – verkend hoe de actieve rol van de civil society bij het grootbrengen van jeugdigen versterkt kan worden. Kenmerkend hierbij was de bottom-up werkwijze, omdat voor het versterken van de pedagogische civil society geen kookboek van bestaande interventies beschikbaar was. Daarom is aan de professionals uit de elf pilotgemeenten gevraagd zelf activiteiten te ontwikkelen en uit te voeren. Dat is op grote schaal gebeurd: verspreid over de pilotgemeenten zijn 26 activiteiten ontplooid. Deze activiteiten zijn met behulp van de contactladder uit de programmatheorie gecategoriseerd in vier typen: ontmoetings-, dialoog-, buurt- en netwerkactiviteiten. De professionals hebben in totaal 32 operationele doelen geformuleerd die zij met de activiteiten hoopten te realiseren. Van deze 32 doelen lijken negen doelen, vanwege de frequentie waarin ze door de professionals naar voren gebracht werden, in het bijzonder van belang bij het versterken van de pedagogische civil society. We beschouwen deze negen doelen als overkoepelende programmadoelen. De contactladder uit onze programmatheorie lijkt daarmee eerder een continuüm te vertegenwoordigen dan een set van vier afgebakende categorieën. Desondanks biedt de contactladder een geschikt conceptueel kader om activiteiten te ordenen op basis van de intensiteit van het contact tussen (mede)opvoeders. Om de mate van doelrealisatie te kunnen bepalen, is in deze studie de methode van *Goal Attainment Scaling* ingezet. Hierbij hebben de respondenten – de (mede)opvoeders die aan de activiteiten deelgenomen hebben – op een vijfpuntsschaal aangegeven in hoeverre elk doel voor hen persoonlijk behaald werd. Door de individuele scores van de respondenten op te tellen, gaf deze studie indicaties van effecten, zowel op doelniveau (de mate waarin elk afzonderlijk doel behaald werd) als op activiteitsniveau (de mate waarin de doelen per activiteit behaald werden). Zonder definitieve oordelen te kunnen geven over de effectiviteit van de programma-activiteiten, geeft deze studie wel handvatten om tot verdere methodiekontwikkeling te komen. Uit de doelrealisatiemetingen blijkt dat de negen overkoepelende doelen in grote mate gerealiseerd worden. (Mede)opvoeders lijken met name steun uit de activiteiten te halen doordat ze ervaringen uitwisselen (doel 3), hun verhaal

bij elkaar kwijt kunnen (doel 4) en worden aangezet tot reflectie op het eigen opvoedend handelen (doel 7).

Uit de doelrealisatiemetingen blijkt daarnaast dat sommige type activiteiten effectiever zijn voor het bereiken van de doelen dan andere. Zo lijken buurtactiviteiten een brug te ver om expliciet over opvoeden te praten en onderling tips uit te wisselen. Toch lijkt dit type activiteiten op een meer indirecte manier wel degelijk steun te bieden bij het opvoeden, bijvoorbeeld doordat (mede)opvoeders hun verhaal bij elkaar kwijt kunnen. Daarnaast lijken dialoogactiviteiten vanwege hun eenmalige karakter minder geschikt om andere (mede)opvoeders (beter) te leren kennen of als stimulans om vaker deel te nemen aan activiteiten. Verder lijkt structureel contact een voorwaarde om te bereiken dat (mede)opvoeders een beroep op elkaar doen. Dit doel lijkt dan ook vooral gerealiseerd te kunnen worden met buurt- en netwerkactiviteiten. Het geven van tips, tot slot, wordt alleen door de deelnemers aan netwerkactiviteiten met een positieve (niet-significante) gemiddelde score gewaardeerd. Ondanks dat vertrouwde een voorwaarde zou kunnen zijn waaronder (mede)opvoeders tips willen en durven geven aan anderen, is het evengoed denkbaar dat (mede)opvoeders onderschatten dat zij zelf ook steun aan anderen geven, bijvoorbeeld in de vorm van het uitwisselen van ervaringen.

Deze studie laat zien dat activiteiten gericht op het versterken van het contact tussen (mede)opvoeders, informele steun bij het opgroeien en opvoeden van jeugdigen kunnen faciliteren. Sinds de invoering van het nieuwe jeugdstelsel, is die informele steun belangrijker geworden, omdat overheden een groter beroep doen op de actieve rol van de civil society. De inzichten uit deze studie kunnen door gemeenten en professionals gebruikt worden bij het stimuleren van de gezamenlijke inzet voor het grootbrengen van jeugdigen. Via buurtteams bijvoorbeeld, waarmee veel gemeenten momenteel experimenteren. Het idee achter buurtteams is dat gezinnen worden ondersteund door één vaste contactpersoon die uitgaat van de eigen kracht van het gezin en het informele netwerk en minder snel doorverwijst naar gespecialiseerde zorg. De focus van buurtteams lijkt voornamelijk te liggen op de opvoedvragen en -zorgen van individuele gezinnen. Met de inzichten uit deze studie kunnen buurtteams ook gestalte geven aan hun rol als facilitator van het contact tussen (mede)opvoeders. Het accent zou hierbij niet moeten liggen op het organiseren van eenmalige activiteiten, maar op het scheppen van de randvoorwaarden voor herhaalde ontmoetingen. Toekomstig onderzoek kan aantonen welke activiteiten hiervoor het meest geschikt zijn.

Noot

- 1 Het programma *Allemaal Opvoeders* werd uitgevoerd in opdracht van het voormalig Ministerie voor Jeugd en Gezin en maakte deel uit van het ZonMw programma *Vrijwillige Inzet voor en door Jeugd en Gezin*. Meer informatie op www.allemaalopvoeders.nl.

Abstract

The aim of this study was to gain insight into the results of activities conducted under the aegis of the program *Allemaal Opvoeders (Everybody a child-raiser)*. In this program, in line with transitions in the social domain, eleven pilot municipalities explored ways in which an active role played by civil society in raising and educating young people can be advanced. Characteristic of these activities was a bottom-up approach: the professionals from the pilot municipalities were asked to develop and execute activities along these lines themselves. Although unable to give a definitive assessment of the effectiveness, this study does show that activities aimed at strengthening contact between parents and other caregivers can provide informal support for the development of young people and their education. With the ulterior aim of transforming the youth welfare system, local government authorities and professionals can use the insights derived from this study to develop and strengthen the educative civil society.

Referenties

- Garbarino, J., & Sherman, D. (1980). High-risk neighborhoods and high-risk families: The human ecology of child maltreatment. *Child Development*, 51(1), 188-198.
- De Winter, M. (2008). Het moderne van kindermishandeling. In W. Koops, B. Levering & M. de Winter (Eds.), *Opvoeding als spiegel van de beschaving* (pp. 150-165). Amsterdam: SWP.
- Ince, D., Van Yperen, T., & Valkestijn, M. (2013). *Top tien positieve ontwikkeling jeugd. Beschermende factoren in opvoeden en opgroeien*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Kesselring, M., De Winter, M., Horjus, B., & Van Yperen, T. (2013). Allemaal Opvoeders in de pedagogische civil society. Naar een theoretisch raamwerk van een ander paradigma voor opgroeien en opvoeden. *Pedagogiek*, 33(1), 5-20.
- Kiresuk, T. J., & Sherman, R. E. (1968). Goal attainment scaling: A general method for evaluating comprehensive community mental health programs. *Community Mental Health Journal*, 4(6), 443-453.
- Marshall, N. L., Noonan, A. E., McCartney, K., Marx, F., & Keefe, N. (2001). It takes an urban village: Parenting networks of urban families. *Journal of Family Issues* 22(2), 163-182.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2014). Voortgang Transformatie Jeugd. Kamerbrief 31-03-2014 (kenmerk 343903-118382-J).
- Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (2012). *Ontzorgen en normaliseren. Naar een sterke eerstelijns jeugd- en gezinscoach*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.
- Snel, E., & Boonstra, N. (2005). De waarde van interetnisch contact. Een onderzoek over initiatieven en beleidsprojecten om interetnisch contact te bevorderen. In Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (Ed.), *Niet langer met de ruggen naar elkaar. Een advies over verbinden* (pp. 87-170). Den Haag: SDU Uitgevers.
- Turner-Stokes, L. (2009). Goal attainment scaling (GAS) in rehabilitation: A practical guide. *Clinical Rehabilitation*, 23(4), 362-370.
- Van Yperen, T., & Veerman, J. W. (Eds.) (2008). *Zicht op effectiviteit. Handboek voor praktijkgestuurd effectonderzoek in de jeugdzorg*. Delft: Eburon.
- Werner, E. E. (1993). Risk, resilience and recovery: Perspectives from the Kauai longitudinal study. *Development and Psychopathology*, 5(4), 503-515.

Bijlage A Samenvatting van de belangrijkste kenmerken van de 26 activiteiten binnen *Allemaal Opvoeders*.

Naam activiteit	Categorie	Locatie	Doelgroep	Bereik	Korte omschrijving	Respondenten GAS
Picknick	Ontmoeten	Stadspark in Eindhoven	Moeders van de moeder-comités, hun kinderen en medeopvoeders	15 volwassenen, 20 kinderen	Eenmalige activiteit waarbij (mede)opvoeders samenkwamen om elkaar en elkaars kinderen te ontmoeten	N = 13; vrouwen vnl. van Marokkaanse afkomst, meerderheid is moeder met kind(eren) in de voorschoolse- en basisschoolleeftijd
Ontmoetingsgroep	Ontmoeten	Wijkcentra in Enschede	Ouders (anderstalig, niet-werkend) en hun kinderen van 0-4 jaar	10-12 ouders per groep (totaal 20 groepen) met hun kinderen	Wekelijkse inloop met 8 keer per jaar een themaochtend, bijv. over consequent zijn en gezonde voeding	N = 5; moeders, 4 van Syrische en 1 van Turkse afkomst, met kind(eren) tussen de 6 maanden en 4 jaar
Vadergroep	Ontmoeten	Basisschool in Enschede	Syrische vaders (Suryoye) met kinderen op de betreffende school	6 vaders	4 bijeenkomsten tijdens schooltijd waarin steeds een ander thema centraal stond, zoals de sociale ontwikkeling van kinderen	N = 5; vaders van Syrische afkomst met kind(eren) in de basisschoolleeftijd
Huiskamer	Ontmoeten	CJG in Groningen	Ouders en hun kinderen van 0-4 jaar	Wekelijks ±25 ouders en hun kinderen	5 ochtenden per week geopend en door de ouders zelf gerund. Naast het elkaar kunnen ontmoeten, worden activiteiten georganiseerd en is er kleding- en speelgoedruil	N = 10; moeders vnl. autochtoon met kind(eren) in de voorschoolse- en basisschoolleeftijd
Samenspel	Ontmoeten	Wijkcentrum in Maastricht	Ouders en kinderen die meedoen aan <i>Spel aan huis</i>	Ongeveer 40-50 gezinnen per jaar	Maandelijke bijeenkomst ontstaan vanuit individuele opvoedingsondersteuning <i>Spel aan huis</i> waar ouders aangaven in contact te willen komen met andere ouders en kinderen	N = 6; 1 vader, 5 moeders, allemaal migranten met kind(eren) in de voorschoolse- en basisschoolleeftijd
AlOp in Sittard	Ontmoeten	Basisschool in Sittard	(Groot)ouders met kinderen op de basisschool of uit de wijk	5-8 (groot) ouders per maand	Maandelijke bijeenkomst tijdens schooltijd waarin (groot)ouders elkaar ontmoeten	N = 5; 1 grootmoeder (autochtoon) en 4 moeders (1 allochtoon, 4 autochtoon) met (klein) kind(eren) in de basisschoolleeftijd
Ouderkamer	Ontmoeten	Basisscholen in Tilburg	Ouders met kinderen op de betreffende scholen	15-20 ouders per week	Wekelijks geopend met regelmatig thema's zoals pesten en drankgebruik, waarbij vaak een gastspreker wordt uitgenodigd (GGD, CJG)	N = 30; moeders, meerderheid allochtoon, met kind(eren) in de basisschoolleeftijd

Naam activiteit	Categorie	Locatie	Doelgroep	Bereik	Korte omschrijving	Deelnemers GAS
Postnatale lessen	Ontmoeten	CJG en consultatiebureau Zaanstad	Moeders die recent bevallen zijn	Ongeveer 100 moeders per jaar	Serie van 3 bijeenkomsten die moeders de mogelijkheid biedt elkaar na de bevalling te blijven ontmoeten	N = 30; moeders, vnl. autochtoon, die recent bevallen zijn
Moeder ontmoet moment	Ontmoeten	Thuis bij opvoeders	Opvoeders uit Houten	8 moeders kwamen gedurende twee jaar 8 keer samen	Een groep moeders van <i>Tijd van je leven</i> (zie <i>Dialog</i>) had behoefte elkaar te blijven ontmoeten en zijn als groep zelfstandig verder gegaan. Inmiddels lopen er meer dan 100 vergelijkbare initiatieven in Nederland.	N = 7; moeders, vnl. autochtoon, met kind(eren) in de basisschoolleeftijd
Opvoeddebat	Dialog	Basisschool in Eindhoven	Ouders en andere bewoners uit de wijk	20 volwassenen vnl. ouders met kinderen op de betreffende school	Eenmalige activiteit waar m.b.v. stellingen over opvoeden gesproken werd, bijv. over wat een prettige buurt is voor jeugdigen en hoe bewoners daaraan kunnen bijdragen	N = 7; vnl. moeders van Marokkaanse afkomst met kind(eren) in de basisschoolleeftijd
Vaderschap tussen 2 culturen	Dialog	Wijkcentrum in Haarlemmermeer	Migranten vaders uit de wijk	10 vaders	5 bijeenkomsten waar vaders met elkaar in gesprek gingen over opvoeden en de complexiteit die dat met zich mee kan brengen als je opvoedt in twee culturen	N = 7; vaders van Noord-Afrikaanse afkomst met kind(eren) in de basisschoolleeftijd
De Verteltas	Dialog	Sociaal Cultureel Centrum Houten	(Mede)opvoeders en hun kinderen uit de wijk (vnl. migranten)	30 volwassenen die de tassen maken en ouders en kinderen die de tassen lenen	(Mede)opvoeders maken gezamenlijk 'verteltassen' die worden uitgeleend aan gezinnen om het samen lezen te stimuleren	N = 15; vrouwen, zowel autochtoon als allochtoon, meerderheid is moeder met kind(eren) in verschillende leeftijdsgroepen
Keukentafel	Dialog	Bij evenementen in Maastricht	(Mede)opvoeders die het evenement bezoeken waar de Keukentafel staat	Wisselend, gemiddeld 5 volwassenen per Keukentafel	Bij evenementen zoals de Buitenspeeldag zet het CJG een tafel neer om (mede)opvoeders uit te dagen om in gesprek te gaan over opvoeden	N = 4; 1 vader (autochtoon) en 3 moeders (1 autochtoon en 2 van Afrikaanse afkomst) met kind(eren) in de voorschoolse- en basisschoolleeftijd

Naam activiteit	Categorie	Locatie	Doelgroep	Bereik	Korte omschrijving	Deelnemers GAS
Opvoedparty	Dialogo	Thuis bij medeopvoeders	(Mede)opvoeders uit Maas-tricht	30-40 (mede)opvoeders per jaar	Een (mede)opvoeder organiseert thuis, met hulp van het CJG, een bijeenkomst rondom een specifiek opvoedthema en nodigt leden uit zijn/haar eigen netwerk uit	N = 10; 2 vaders (autochtoon), 7 moeders (6 autochtoon, 1 van Turkse afkomst) en 1 medeopvoeder zonder kinderen (zus van 1 van de aanwezige vaders). 8 van de aanwezige ouders hebben kind(eren) in de voorschoolse- en basisschoolleeftijd, 1 vader heeft pubers
Tijd van je leven	Dialogo	Bij ouders thuis of op school	Ouders uit Houten met kinderen in de basisschoolleeftijd	Twee groepen met in totaal ±35 ouders	Reeks van 5 workshops waarin ouders met elkaar in gesprek gaan over opvoeden	N = 17; zowel vaders als moeders, vnl. autochtoon, met kind(eren) in de basisschoolleeftijd
Kindervakantieweek	Buurt	Een wijk in Eindhoven	Kinderen en (mede)opvoeders uit de wijk	52 kinderen en 22 volwassenen	Vrijtijdsbesteding voor kinderen in de zomervakantie, tevens gericht op het stimuleren van intra- en intergenerationeel contact en actieve participatie van wijkbewoners	N = 20; (mede)opvoeders uit de wijk, van Nederlandse en Marokkaanse afkomst, verdeling man-vrouw ongeveer gelijk, meerderheid ouders met kind(eren) in de basisschoolleeftijd
Burendag	Buurt	Een wijk in Loon op Zand	Wijkbewoners, zowel volwassenen als kinderen	±30 volwassenen en 50 kinderen	De Nationale Burendag 2011 is aangegrepen om wijkbewoners met elkaar en elkaars kinderen in contact te brengen	N = 17; zowel mannen als vrouwen, vnl. autochtoon, zowel wijkbewoners met als zonder kind(eren)
Jubileumdag	Buurt	Een wijk in Loon op Zand	Wijkbewoners, zowel volwassenen als kinderen	50-75 aanwezigen	Eenmalige activiteit ter gelegenheid van het vijftig bestaan van een concept waar een school, seniorenwoningen en maatschappelijke voorzieningen op één locatie gehuisvest zijn	N = 29; zowel mannen als vrouwen, vnl. autochtoon, zowel wijkbewoners met als zonder kind(eren)
De Kersentuin	Buurt	Een wijk in Utrecht	Bewoners van De Kersentuin en in mindere mate bewoners van de omliggende wijk	Bewoners van de 94 woningen en van de omliggende wijk	100% bewonersinitiatief met 94 woningen waar de bewoners gezamenlijk niet-expliciet pedagogische activiteiten ondernemen, zoals eetavonden en een autodeelsysteem	N = 19; zowel mannen als vrouwen, vnl. autochtoon, meerderheid ouders met kind(eren) in de voorschoolse- en basisschoolleeftijd

Naam activiteit	Categorie	Locatie	Doelgroep	Bereik	Korte omschrijving	Deelnemers GAS
Wapperdag	Buurt	Drie wijken in Zaanstad	Ouders en kinderen uit de betreffende wijken	30 ouders en 25 kinderen (vrijwilligers), daarnaast ±150 wijkbewoners (bezoekers)	Gezinsvrijwilligersdag waarop ouders en kinderen zich gezamenlijk inzetten voor klussen in de wijk	N = 15; vnl. migranten moeders
Respect	Buurt	Een stadsdeel in Sittard	Bewoners van het stadsdeel, zowel volwassenen als jeugdigen	Een groep van ongeveer 30 'katrekkers' en overige bewoners van het stadsdeel	In dit project pakten bewoners zelf actief de (ervaren) overlast aan	N = 21; zowel jongeren (40%) als volwassenen (60%) uit de wijk, allemaal autochtoon
Samenbuurten	Buurt	Wijkcentrum in Hoofddorp	Kinderen van 0-12 jaar met hun (mede) opvoeders	Ongeveer 400 kinderen per jaar met hun (mede)opvoeders	Eens in de drie weken vindt een activiteit plaats waarbij verschillende generaties elkaar ontmoeten en samen iets ondernemen onder begeleiding van vrijwilligers	N = 4; migranten vrouwen uit de wijk, 3 vrijwilligers en 1 deelnemster aan Samenbuurten
Moedercomité	Netwerk	Wijkcentrum in Eindhoven	Marokkaanse (groot)moeders uit de wijk	10 (groot)moeders	Wekelijkse bijeenkomst met gezamenlijke activiteiten waaraan (groot)moeders zelf richting en inhoud geven	N = 9; moeders van Marokkaanse afkomst met kind(eren) in verschillende leeftijdsgroepen (van baby tot puber)
Kookketel	Netwerk	Wijkcentrum in Maastricht	Moeders uit de wijk, vnl. van Marokkaanse afkomst	±15 moeders	1 avond per week koken de moeders samen, wisselen ze ervaringen uit en bespreken ze maatschappelijke thema's en opvoedkwesities	N = 9; migranten moeders, vnl. van Marokkaanse afkomst, met kind(eren) in de basisschoolleeftijd
Oum 'n oom	Netwerk	Wijkcentrum in Haarlemmermeer	Migrantenmoeders uit de wijk met kinderen van 0-4 jaar	20 moeders	Wekelijks tijdens schooltijd worden thema's besproken en gezamenlijke activiteiten ondernomen, kinderen spelen met elkaar	N = 9; migranten moeders, meerderheid heeft kind(eren) in de basisschoolleeftijd
Koffietijd	Netwerk	Wijkcentra in Zaanstad	Vrouwen uit de betreffende wijken, focus op migrantenvrouwen	±30 per wijk	Wekelijkse bijeenkomsten waarin vrouwen thema's bespreken die soms door gastspreker ingeleid worden, kinderen spelen met elkaar	N = 6; migranten moeders, vnl. van Marokkaanse afkomst, met kind(eren) in verschillende leeftijdsgroepen

Bijlage B Gemiddelde GAS-scores op de overkoepelende doelen weergegeven per categorie.

CATEGORIE → DOEL ↓	ONTMOETEN		DIALOOG		BUURT		NETWERK					
	M(SD)	t(df)	p-waarde	M(SD)	t(df)	p-waarde	M(SD)	t(df)	p-waarde			
1. Ik praat met (mede)opvoeders over mijn kinderen.	0.29(0.62)	4.92(109)	.00	0.27(1.22)	1.61(50)	.06	-0.02(1.19)	0.12(46)	.45	0.50(0.93)	2.63(23)	.01
2. Ik leer andere (mede)opvoeders (beter) kennen.	0.58(0.70)	8.60(105)	.00	-0.35(1.33)	1.73(42)	.05	0.36(0.81)	4.43(100)	.00	0.97(0.92)	6.07(32)	.00
3. Ik leer van de ervaringen van (mede)opvoeders.	0.22(0.85)	2.35(80)	.01	0.38(0.86)	2.02(20)	.03	0.44(1.26)	1.39(15)	.09	0.83(1.05)	3.89(23)	.00
4. Ik kan mijn verhaal kwijt.	0.49(0.67)	6.78(85)	.00	0.48(0.99)	2.31(22)	.02	1.17(0.99)	5.02(17)	.00	1.13(1.13)	3.90(14)	.00
5. Ik krijg opvoedtips van (mede)opvoeders.	0.40(1.05)	2.83(54)	.00	0.14(1.07)	0.78(35)	.22	-0.32(1.20)	1.14(18)	.13	0.80(1.15)	2.70(14)	.01
6. Ik geef opvoedtips aan (mede)opvoeders.	-0.27(1.03)	1.97(54)	.03	-0.25(0.91)	1.23(19)	.12	-0.35(1.22)	1.19(16)	.13	0.47(1.25)	1.45(14)	.08
7. De gesprekken zetten mij (meer) aan het denken over opvoeden.	0.17(0.97)	1.27(53)	.11	0.18(0.81)	0.90(16)	.19	0.44(1.25)	1.51(17)	.07	0.13(0.99)	0.52(14)	.31
8. Ik denk dat ik beroep kan doen op de andere (mede)opvoeders.	-0.21(1.13)	1.33(52)	.09	-0.40(1.26)	1.00(9)	.17	1.50(1.04)	6.10(17)	.00	0.88(1.08)	3.98(23)	.00
9. Ik neem vaker deel aan activiteiten.	0.27(1.33)	0.77(14)	.23	-0.85(1.46)	2.09(12)	.03	0.00(0.00)	* (1)	*	0.00(1.26)	0.00(5)	.50

Noot. M = gemiddelde; SD = standaarddeviatie; t = t-waarde; df= vrijheidsgraden (n-1); *Geen t-toets mogelijk vanwege n = 2